

LEFAPHA LA THUTO LA GAUTENG
TLHATLHOBO YA MAKGAOLAKGANG

SETSWANA PUO YA NTLHA
SEEMOGODIMO
(Pampiri ya ntlha)

NAKO: diura tse 2½

MADUO: 100

DITAELO:

- Pampiri e, e arogantswe ka dikarolwana di le tharo, e leng, A, B le C.
 - Karolo nngwe le nngwe e na le dipotso tsa yona.
 - Dirisa dipalo tse di dirisitsweng.
 - Araba dipotso tsotlhe ka Setswana.
-
-

KAROLO YA A
TEKATLHALOGANYO

POTSO 1

Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso:

Nombini: (*O nosi*)
Ke utlwa pelo ya me e rutha ka kutlobotlhoko
Lerato la ga Dithole ga se lerato matlhotlhapelo
Ga le a ntsholela tswina le ntsholetse botlhole
Ke kgalola mašhatšha, more o o botlhoko.
Le tile go nkgautlhaganya mala le mpheretlha tlhaloganyo.
Ga se kgoroga ka meduduetso ke kgoroga ka dilelo.
Bakhudung ba nkila le motlhala tota.
Ga ba batle go utlwa sepe ka morwa kgosi.
Fa nka dumela Dithole ke tla bo ke ikoletsamolelo.
Ke tla ithanthanyetsa ditlhase tsa botshelo,
Fa nka dira se se mo pelong ya me.
Mme ntlha pelo ya me e tuka molelo wa lerato,
Fa ke gopola jaaka morwa kgosi a ntse?
Mme ntlha lekwalo le ntshikinya maikutlo a lerato?
Morwa kgosi o bonolo jaaka kwana;
Morwa kgosi a ka ntirela botshelo ka nama;
Morwa kgosi o na le boikanyego le bonnete.
Ka gongwe ka ene nka bona botshelo le boitumelo.
Ke swa pelo, ke tuka mafatlha,
Fa ke gopola morwa kgosi.
Ke tla dira jaaka lekwalo le nkopa;
Ke tla tloga ke fologela ka fa molatswaneng,
Ke ya go utlwa ka tse pedi maithamako a gagwe.

O tshwanetse a be a itse sentle fa bagaabo ba nkila
Tsothle ke tla leka go di mo senolela;
Ke tla mmontsha fa lerato le huduile motse
Fa batho ba motse wa ga rraagwe ka dinao ba nkemetse,
Go ripitla botshelo jwa me ka mabetwaepelo
Fela ba se nkgome ka sepe sa bona,
Gonne kadiphuka tsa lerato ke tla fofa,
Ke leba Tebeleng koo thuso ya me e letseng.
Lerato la nnete ga le tlalelwe ke noka,
E bile ga le tlamiwe ka dikgole tsa melaonyana,
Ga le kgoreletswe ke maparego a a dirilweng ke motho.
Lerato la nnete le obamela molao wa Modimo,
E seng wa motho yo pelo ya gagwe e bipilweng,
Ke lefufa, lethoo, lenyatso, boikgantsho le bosula.
Basetsana ba motse wa gaabo ba mphufegela.
Mme ke tla ba swabisa ke be ke ba tshipisa
Ka dipheko tsa lerato ke tla ba tlola;
Ka diphuka tsa lerato ke tla ba siya.
Ke a tsamaya ke ya go kopana le Dithole
Ka fa Boswelanku teng re tla konotelela mafoko.

Pelo e ja serati – J.M. Ntsime

- 1.1 Tota morwa kgosi yo go buiwang ka ga ena mo temeng e ke mang? (1)
- 1.2 Bolela dilabe tse THARO tse Nombini a reng lerato la ga Dithole le na le tsona. (3)
- 1.3 Ke goreng Bakhudung ba ila Nombini le motlhala tota? (2)
- 1.4 Nombini o boifa eng fa a ka diragatsa se se mo pelong ya gagwe? (2)
- 1.5 Naya semelo sa morwa kgosi jaaka se bonwa ke Nombini. (4)
- 1.6 Lekwalo le go buiwang ka ga lona mo temaneng e, le tswa kae, e bile le ne le kopa eng? (4)
- 1.7 Naya dipharologantsho di le PEDI tsa lerato la nnete jaaka di tlhagisiwa mo temaneng e. (4)
- 1.8 Ke goreng Nombini a re lerato le huduile motse? Tlhalosa. (2)
- 1.9 Fa dilo di le PEDI tse di ka bipang pelo e e se nang lerato. (2)
- 1.10 Batho ba go buiwang ka ga bona mo temaneng e, ba tshwanetse go kopanela kwa kae? (1)
- 1.11 Feleletsa seane se, 'pelo e ja serati

1.12 Tlhalosa mabolelo a a latelang go ya ka temana.

1.12.1 Go feretlha tlhaloganyo. (1)

1.12.2 Go ikgoletsa molelo (1)

1.12.3 Go hufegela motho (1)

MADUO A KAROLO YA A: [30]

**KAROLO YA B
TSHOSOBANYO**

POTSO 2

Buisa temana e e latelang ka kelotlhoko, mme morago o e sosobanye ka temana e e nang le dintlha di le lesome. Netefatsa gore bokao ga bo fetoge.

E setse e ka nna sebaka sa ngwaga morago ga kotsi e Athenkosi Gija wadingwaga tse 18 a neng a latlhegelwa ke letsogo la molema le leoto la molema, yo o ne a kgona go itlwaetsa ka botshelo ba gagwe bo boša. Go ne go se botlhofo ka gope! O sa ntse a akanya thata ka foo tiragalo e e mo golofaditseng e e mo wetseng ka teng. Mosimane yo, o ne a rata go tshameka e bile a le mo mophatong wa 12 kwa sekolong se segob sa Intshukumo. O ne a tswa kwa mminong wa setso o o neng o tshwaretse kwa Yunibesithi ya Kapa Bophiriima le ditsala tsa gagwe. "Terene e ne ya ema kwa boemelong ba Belbar," a bua jalo Athenkosi. "Ke ne ka fologa foo ke ya kwa letorokising le lengwe go ya go nna le ditsala tsa me teng. Kwa ntle ga go re tsibosa, terene e ne ya tsamaya ka tshoganyetso, mme ke ne ka tshwanelwa ke go lelekana le yona go ka phamola pilare ya tshipi mo setswalong se se ka bong se bulegile." Fa o le mo makeišeneng, go paraparela teene ke serokotsi sa metlae segolosetonna mo bašweng. Ditiro tsa go ikgatholosa loso di tlogetse batho ba le bantsi ba gobetse gongwe go swa. Athenkosi ene o ganelela mo go eng lebaka la gagwe e ne e le kotsi fela ka a ne a se na maikaelelo ape a go rokotsa metlae mo bathong. Athenkosi o ne a thetheekela, mme a wela fa fatshe. Se a se akanyang ke gore se se diragetse fela ka lesego. Morago ga tiragalo e, ditsala tsa gagwe di ne tsa mo itsise fa a ne a wetse ka fa tlase ga terena.

Fofelang godimo – N.P. Senne

MADUO A KAROLO YA B: [10]

KAROLO YA C
TIRISO YA PUO

POTSO 3

Buisa ditemana tse di latelang, mme morago o arabe dipotso tsa thutapuo go tswa mo go yona.

Mo motseng mongwe wa Setswana o o neng o bidiwa Mokaleng, o o neng o le mo lefatsheng la Botswana, go ne go agile monna a bidiwa Phofuagae. Monna yo o ne a le motlhabani yo mogolo, e bile a le seganka mo dintweng. Phofuagae o ne a le botlhale mo puong le mo ditirong. Ka baka la molemo le tlhologanyo ya gagwe, o ne a ratwa ke banna ka bontsi mo Mokaleng.

Batho ba Mokaleng, jaaka merafe yotlhe e na le diano, ba ne ba ana phologotswana e go tweng kgaga. Kgaga ke phologotswana e e kana ka magogwe, mme e fapaana le diphologolo tse dingwe kamekgwa e le mentsi. E na le makakaba a a boitshegang mo mmeleng wa yona otlhe, a e reng fela fa o e bona o lemoge fa a e feta, mme a tshwanetse go ka bo a le a namane tse ditona, boKwena.

Go na le polelo e e reng kgaga ga e ke e bonwa ke batho ba feta bobedi ka palo. Ga twe fa lo ka e bona lo le babedi jalo yo mongwe mo go lona o tshwanetse go di gona. Ke phologotswana e go tweng fa o ka e bolaya, mme ya re o sena go e bolaya, wa e tsaya, wa e rwala mo tlhogong, e a rula, mme e tsenye loleme lwa yona mo tsebeng ya gago, e je boko jwa gago o ntse o tsamaya. Ke nako eo o ka ikakanyetsang ka nosi gore go tla diragala eng ka wena mo go yona.

Madi a kgaga ke molemo o mogolo wa bolwetse jwa madi a magolo, a a tleng a tswa motho ka dinko; e re fa o se sego a go lapise konoono mme o swe.

Bolwetse jo, bo bidiwa ngope.

Ka baka la mekgwa e ya kgaga e, batho ba Mokaleng ba ne ba itlhophelela yona go nna seano sa bona.

Le fa Phofuagae a ne a ratwa ke batho jalo, a bo a le mongwe wa batho ba re a tleng re re ke Makgalagadi, re bua ka tshotlo; etswe Makgalagadi a le teng a a itumelelang boKgalagadi jwa ona, a, le gona, a sa itseng fa lefoko la go nna jalo e ka nna tshotlo. Mme re bua jalo, re raya fela ka e se wa rona ka tlhago, e le mhaladi, kampo wa losika lwa bafaladi.

Magosi a nako eo, a ne a na le tumelo e kgolo ya gore motho fa a ka bolaya noga e kgolo, ka dinoga di tshabega bobee, o a bo a na le botho jo bo fa godimo ga jwa ba bangwe, jo bo mo dirang gore a nne seganka jalo. Popego e e ntseng jalo gantsi e ne e solofelelwa fela ka fa mogosing.

Monageng – J.B. Leseyane

3.1 Dirisa makwalwatshwano a a latelang mo dipolelong tse di tlhabosang go supa bokao jo bo farologaneng le jo bo mo temaneng:

3.1.1 Bua

(2)

3.1.2 Madi

(2)

- 3.2 Dirisa matlhophi a a latelang mo dipolelong tse di tlabosang.
- 3.2.1 Nosi (2)
3.2.2 Yotlhe (2)
- 3.3 Tlhalosa gore maitiri a a latelang a bopilwe go tswa mo dikutung dife tsa madiri, mme morago o dirise karabo tsa gago mo metlhaleng.
- 3.3.1 Itlhophela (2)
3.3.2 Itshotla (2)
- 3.4 Naya makaelagongwe a mafoko a a latelang, mme morago o a dirise mo dipolelong tse di tlabosang.
- 3.4.1 Bona (2)
3.4.2 Seganka (2)
- 3.5 Fa malatodi a mafoko a a latelang, mme morago o a dirise mo dipolelong.
- 3.5.1 Bolaya (2)
3.5.2 Tsamaya (2)
- 3.6 Naya bontsi ba maina a a latelang, mme morago o a dirise mo dipolelong.
- 3.6.1 Phofuagae. (2)
3.6.2 Motlhabanimogolo. (2)
- 3.7 Dirisa lefoko, **ntse**, mo dipolelong tse di tlabosang, jaaka:
- 3.7.1 Ledirilethaedi. (2)
3.7.2 Lediri. (2)
- 3.8 Naya bongwe jwa mafoko a a latelang, mme morago o a dirise mo dipolelong tse di tlabosang:
- 3.8.1 Makgalagadi. (2)
3.8.2 boKwena. (2)
- 3.9 Kwala mefuta ya mediriso e e tlhagelelang mo metlhaleng e e latelang:
- 3.9.1 Kgaga ke phologotswana e e kana ka magogwe (2)
3.9.2 Madi a a tle a tswa motho ka dinko. (2)
- 3.10 Bopa seane se le sengwe fela ka mafoko a a latelang:
- 3.10.1 Monna. (2)
3.10.2 Botlhale. (2)

[40]

SETSWANA PUO YA NTLHA SEEMOGODIMO (Pampiri ya ntlha)	117-1/1 U	7
---	------------------	----------

POTSO 4

Buisa temana e e latelang, mme morago o siamise diphoso tsa mopeleto, kgaoganyo ya mafoko, ditlhaka tse dikgolo, o bo o tsenye le matshwao a puiso fa go tshwanetseng:

- 4.1 rremogolo le mokapelo ba tsaya gore go fedile mofokeng a gana tsona tseo ke fa mosadi mogolo a itatlhela fa fatshe mme a idibala go tloga motsing oo basetsaneng a emela mokapelo bokgaufi le ntlo ya tshipi. (10)
- 4.2 Bopa dipolelo tse di tlabosang ka mafoko a o a filweng fa tlase. A polelo e nne le bokao.
- 4.2.1 dinotshe, mo, ka, jaaka, lapeng, wa, tlhanasela, modumo
- 4.2.2 go, jalo, o, ne, batle, a, sa, dira
- 4.2.3 rengwa, mosadimogolo, ke, o, e e, botlhoko, tlhogo
- 4.2.4 palama, yo, moleele, mosimane, o, yo, montsho, sefofane
- 4.2.5 le, lefatshe, tlhakathakantswe, Asia, la, Tsunami, ke 2x5=(10)

[20]

MADUO A KAROLO YA C: [60]

PALOGOTLHE: 100